IL-MALTI

QARI LI TOHROĠ
L-AKKADEMJA TAL-MALTI

ĠUNJU
1964

ROYAL UNIVERSITY OF MALTA
MELITENSIA
MAIN LIBRARY

MA NIMITAWX IZZEJJED

Waħda mid-drawwiet li qed naraw f'dawn iż-żminijiet dejjem tikber, l-iktar mill-aħħar gwerra 'l hawn, hija dik li nħobbu nimitaw minn għand il-barranin kull ħaġa ġdida li tidħol fil-ħajja ekonomika, artistika, profana, galanti, sportiva, eċċ., — drawwa li għoddha xorbot u tfiet kull lewn karatteristiku ta' pajjiżna; tagħżilna u tifridna minn dik il-prerogativa ta' dak li hu tagħna, u ta' dak kollu wkoll li hu sabiħ u għażiż fina.

F'dawn l-erba' kelmiet editorjali ma nistgħux nidħlu fl-irqaqat ta' dan is-suġġett, iżda li nsemmu, u nagħmlu fuq fuq xi kummenti li jinteressaw u joqorsu s-sentimenti nazzjonali, u l-iktar lill-qarrejja ta' "IL-MALTI".

Ix-xjuħ għadhom jiftakru sewwa kif minn xi ħamsin sena 'l hawn sar tibdil kbir fid-drawwiet tal-ħajja tal-pajjiż, tad-djar, ta' l-irġiel u tan-nisa, l-iktar fl-ilbies, li madankollu narawh jitbiddel mal-moda minn sena għal oħra u, iżjed ukoll imbagħad, fil-ħajja soċjali li ma tagħżilhiex minn dik ta' pajjiżi kontinentali.

Għal dak li hu lbies insemmu biss dik li fuq in-nisa tagħna kienet il-karratteristika tas-satra fl-ilbies nazzjonali tan-nisa Maltin — jiġifieri l-għonnella. Il-lum, l-għonnella, mill-ewwel gwerra 'l hawn, waslet biex tgħib għalkollox mad-dehra ta' l-inġenji ġodda tas-sewqan, fit-traffiku tat-triqat, u ma ssibhiex ħlief stampata fuq xi bolla tal-posta jew fuq xi kartolina flimkien ma' xi tifkira tradizzjonali tal-qdumijiet ta' Malta. Il-lum l-istar fuq ras il-mara, mill-aħħar gwerra 'l hawn, mexa kollu kemm hu fuq dak ta' l-ibliet tal-kontinent ta' l-Ewropa, u ta' artijiet oħra qrib lejna, u sew ix-xebbiet kemm nisa tarahom joħorġu xuxa.

It-traffiku fil-gżejjer ta' Malta l-lum biddel ħafna mill-fiżjonomija tal-pajjiż u mill-kwadru tal-ħajja profana u ekonomika tiegħu. It-traffiku tal-lum hija ħaġa li resqet iktar fil-qrib in-nies ta' l-irħula ma' ta' l-ibliet b'tibdil fid-drawwiet, fl-ilbies, u wessgħet ukoll l-isfera

intellettwali u progressiva tal-moħħ tal-ġenerazzjoni l-ġdida fiz-zoni u fl-irkejjen kollha tal-Gżejjer ta' Malta.

Fil-ħajja mgħaġġla tal-lum, il-mara tad-dar, b'riħet il-progress fl-invenzjonijiet ta' għodod ġodda ta' tisjir u ħasil b'gass u elettriku, naqqset mit-tbatija u ħela ta' żmien, u sa hawn kull tibdil sewa ta' ġid u ma tantx biddel mill-fiżjonomija tal-ħajja ekonomika tad-dar u tal-familja, iżda fl-esiġenzi tal-moda tal-lum, u ta' drawwiet oħra ġodda hemm baħar x'jaqsam bejn il-ħajja Maltija soċjali ta' dari u dik tal-lum.

It-twaletta tal-mara, il-gwardarobba tagħha tal-lum, l-istil ġdid tal-mobbli tad-dar, it-tiżjin kapriċċuż ta' ħitan, soqfa, dawl, kmamar, salotti u swali, ta' vetrini kollha fided ileqqu,—id-drawwiet ġodda ta' laqgħat ta' ferħ ta' twelid, għerusija u żwieġ — biddlu għalkollox il-kwadru tal-ħajja soċjali fil-familji Maltin, kwadru li l-lum għoddu wasal biex jidħol fil-pittura ta' Picasso—drawwiet ġodda li difnu għal kollox dawk ta' bilkemm sittin sena ilu. Il-"make-up" tal-mara Maltija tal-lum, b'xi drawwiet oħra li ttieħdu mir-raġel, ma nafuhomx fuqha ħlief minn xi snin 'l hawn, ibda mil-"lipstick", il-"manicure", u spiċċa fil-"jeans" u s-sigarett!

L-imitazzjoni u s-self ta' drawwiet u modi minn għand il-barranin, barra milli fil-ħajja ekonomika tad-dar u fil-konvenjenzi soċjali, insibuhom ukoll fil-wisa', f'dawn l-aħħar żminijiet, f'dik li hi arti: pittura, mużika, żfin, kant u letteratura. Il-progress fl-edukazzjoni tal-ġenerazzjoni l-ġdida fetaħ it-triq għal tibdil tal-għaġeb, ukoll fl-isports u logħob taħt l-influwenza ma' soċjetajiet sportivi barranin. Sa ħamsin sena ilu l-"Jazz" kien għadu ma qatilx il-mużika klassika tas-swali, hekk ukoll il-kant modern, li l-lum jimxi mal-motivi ritmiċi sinkopati tal-"jazz", kien għadu ma xorobx dawk il-melodiji tal-kanzunetti u romanzi sentimentali ta' Piedigrotta. Hekk ukoll ir-"rock 'n roll", it-"twist", il-"limbo-rock" u ċ-"cha-cha" kienu għadhom ma qatlux iż-żfin eleganti u kavalleresk tal-"waltz", tal-"barn-dance", tal-"polka", tal-"kontradanza" u tal-"lanċieri" li sa ftit snin, wara l-ewwel gwerra l-kbira, kienu għadhom iħennu s-swali tal-ballijiet u tal-kunċerti. Fil-motivi ġodda sew tal-mużika kemm tal-kant u kemm taż-żfin, il-lum insibu taħsir fil-valur ta' gosti estetiċi li ftit ftit qed joqtlu l-ħlewwa u l-melodija ta' kull mużika serja umanistika, u saħansitra, dik li hi mużika operistika moderna.

Il-lum naraw li sew il-pittura kemm l-arkittettura, kemm ukoll

il-letteratura, u l-iktar il-poeżija, qegħdin ftit ftit jinfatmu mill-istil tradizzjonali tal-klassiċiżmu u romantiku u fihom jinħolqu motivi barranin b'gosti estetiċi ġodda li ma jaqblux ma' l-istil tradizzjonali, li xi minn daqqiet, ngħidu għal dik li hi arkitettura, jistonaw ma' l-istess ambjent, bħalma nsibu f'xi postijiet ta' xatt il-baħar fejn inbnew djar ta' stil modern, imżewwaq b'kuluri li tellfu l-preġju rustiku tal-kwadru naturali tal-bajjiet ta' Malta u Għawdex.

Fil-poeżija Maltija jidher li għadhom ma daħlux ix-xejriet ta' dik il-poeżija ġdida li f'artijiet oħra biddlet il-motivi tal-poeżija tradizzjonali klassika li s'issa rdajna minnha, biex ma nsemmux dawk ix-xejriet moderni li biċċa minnhom mietu, tista' tgħid fin-nieqa, u baqgħet l-aħħar waħda, dik li l-lum tissejjaħ "ermetika".

Mill-1912, il-poeżija Maltija, minn dik il-fasla qadima tal-għana Malti, bdiet tidher b'libsa ġdida mfassla fuq dik tal-poeżija klassika Taljana li l-lum narawha qalbet ukoll għall-poeżija romantika li biha l-poeti tagħna żejnu l-ewwel paġni tal-letteratura Maltija, b'versi li jistgħu joqogħdu ma' dawk li naqraw f'ilsna oħra. U, għalkemm sal-lum il-poeżija Maltija ma meddet ebda pass 'il quddiem biex tilħaq l-istil modern ta' Zanella, Pascoli, Carducci u D'Annuzio, għamlet isem saħansitra fil-versi tal-ġenerazzjoni ġdida tal-lum.

Jidher, għalhekk, illi l-fasla prosodika u l-immaġinazzjoni poetika Maltija baqgħu s'issa marbutin ma' dawk li nsibu f'poeti Taljani tas-Seklu Dsatax bħalma huma l-Monti, Manzoni, Leopardi—xejriet poetiċi li bihom Dun Karm kiseb l-isem ta' Poeta Nazzjonali.

Li kieku Dun Karm fil-versi tiegħu wera xejriet oħra bħal dawk li nsibu fil-poeżija tal-poeti ermetiċi tal-lum, ma kienx jagħmel dak l-isem ta' Poeta Nazzjonali li kiseb fostna. Għad irid igħaddi bosta żmien biex il-mentalità tal-poeti tagħna tintgħaġen bil-ħmira ta' xi poeti moderni tal-lum, u biex mill-banda l-oħra x-xeħta kulturali tal-kittieba u tal-poplu Malti jkunu jistgħu jġerrgħu u japprezzaw il-valur intrinsiku u sintetiku tal-poeżija ta' Ungaretti, Montale, u Quasimodo, — poeżija li wara kollox l-istess kompilaturi ta' l-aħjar antoloġiji jiddefinewha bħala poeżija mudlama, indeċifrabbli, il-għaliex ma tarmi ebda dawl fir-ruħ tal-qarrej.

A. CREMONA.